

...Hosszas, több hetes halogatás után, január végén rászánta magát. A kötelesség erősebbnek bizonyult a szürke, kilátástalan csöndnél, és elővette a historia domus-t, pennát faragott, majd nagy betűkkel, vastagon fölírta a következő üres lap felső szélére: Anno Domini 1551. Mi is történt ebben a szerencsétlen, múlt esztendőben?

Innen, Háromhegyről már szinte mindenki elment a beteg Jakab testvér és a hallgatag Döme kivételével. Jakabnak sem lehetett sok hátra, mert ágyából nem tudott fölkelni, és étel sem ment le a torkán. Tejet ivott volna, de az sem volt. A faluból régóta nem járt föl senki, távolabbról pedig még kevésbé keresték a zárandokok Isten útját és a halál kapuját, ahonnan a monostor leginkább megközelíthető. Az ilyen vészterhes időkben mindenki visszahúzódik, meglapul, csak muszájból mozdul ki. Tavaly török martalócok leégették a monostor vízimalmát a Bódván, a molnárt megölték, így az évi lisztadagra már kilátás sem volt. Az árendások nem fizették a földbérleteket, jövedelem híján pedig a megmaradt barátok alig tudták művelni a kerteket, a szőlőt. Döme egyre nehezebben mozgott, csak a legszükségesebb munkákat végezte, amiből ketten éppen hogy eltengődtek. A befagyott kis halastó alján még kellett halnak lennie, de ki vesződne most kifogásukkal?! „Vajon Jakab után ki következik?” – gondolta az apát.

– Páter, én szeretném magát eltemetni – mondta egyszer Döme őszintén.

– Vagy én téged, Demetrius – tűnődött el Isten gondviselésén az apát.

– Jobb lesz, ha én magát – makacszkodott a fráter. – Tudja, hogy vannak rokonaim a faluban, és nem tagadhatják meg tőlem a végtisztességet.

A páter már küldte az övéihez, de Döme csak fejét rázta. Ő is komolyan vette „fogadását” Istennek. Azonkívül a martonyi templomban már évek óta újhítű prédikátor működött, és Döme nem volt hajlandó elpártolni a falu védőszentjétől, szent Mártontól Luther Márton hitére.

– Erősebb az, mint egy jöttment eretnek, hiszen a faluba eddig nem jutott sem török, sem hazai rablóbanda – mondta bizakodva. Mind a két szer-

P. Gábor Mózes

FEHÉR HALÁL

zetes tudta, hogy egymás nélkül nem mennek sokra. Bár gyakran napokon át nem szóltak egymáshoz, jól ismerték a másik gondolatait. Jóllehet az apát tegezte Dömét, az pedig csak magázta tiszteletből, évtizedeken át összenőttek lélekben és Istenben, jóban és rosszban.

Még valami összekötötte őket: maga az elnéptelenedő monostor. Az épületből minden mozdítható értéket elvittek ugyan az apát tudtával vagy tudta nélkül, de az impozáns templom szárnyas oltárával és a diadalív előtti két mellékoltárával még eredeti szépségében érvényesült. Már régen nem miséztek külső megrendelésre, csak a maguk tisztességére, de éppen az Istenre utalt egyszerűségben és szegénységben éreztek valami megihittséget. Egykor kifogástalan fehér csuhájuk megszürkült, megkopott, de ezen már túltették magukat. Legalább az alapító remeték nyomorúságára emlékeztette őket. Fiatal korukban még több tucat szerzetes, novícius, munkás, vendég és zárandok élt e falak között, ezért nyaranta még a ke-rengőben és az emeleti tornácra is aludtak emberek. A nyüzsgést fegyelmezni kellett, az adományok, ajándékok, misepénzek, a föld- és malombérlet magabiztossá tették a közösséget, és főleg a régi apátot. Ezért egyesek szinte örültek, amikor a romlás egyre föltűnőbb formát öltött. Ugy látták, hogy Istennek nem tetszik a gépiesen végzett zsolozsma, az el-elmaradó órák vagy az összevont szertartások hanyagsága. A káptalánokon egyre hangosabban követelték a rend eredeti szelleméhez való visszatérést, éppúgy, mint sok más korabeli közösségben. Az viszont azonnal vita tárgya lett, hogy milyen is volt az eredeti szellem. Hogyan egyeztetették össze a szigort a szeretettel, az egyéni szegénységet a testvérek egymásról való gondoskodásával, az Istennek fogadott engedelmességet a világi hatalmasságokat megillető alá-talattal.

A viták nem vezettek eredményre, amíg a régi vezetés semmin, vagy csak lényegtelen forraságokon tudott változtatni. Így nemcsak egy-két szerzetes „aposztazált”, amint megbélyegzően mondták, vagyis hagyta el csöndesen vagy megbotránkozva a

rendet, hanem egyre tömegesebben. Az új hit a maga határozottságával, hierarchiaellenességével vonzóbb lett, főleg a fiatalabb és tanultabb testvérek előtt, akik nem fárasztották magukat latin teológiai terminusok értelmezésével és a dogmák védelmével, hanem népnyelven, a röpiratokban kezdték keresni hitük igazságát. Az 1540-es években a kevesen megmaradtak hiába választottak maguknak olyan apátot, aki a hagyományokat és az írásokat egyaránt jól ismerte, ekkorra már szinte egész Európában megmozdult a föld: a parasztoknak és a városiaknak egyformán elégük lett az Istennel takaródzó, hamis egyházi és világi hatalomból. „Vizet prédikálnak, de bort isznak”, „minden szentnek maga felé hajlik a keze” – mondták az egyszerűbbek, a műveltebbek között pedig rohamosan terjedt a meggyőződés: Ecclesia semper reformanda! Sola fides, sola scriptura!

A rendnek száz évvel korábban még volt esélye a belső megújulásra. A főúri származású Báthori László 1437-ben elvonult a központi, budaszentlőrinci rendházból, hogy az alapító remeték példáját követve, húsz éven át egy nagyhárshegyi barlangban a Bibliát és a szentek életét tanulmányozza, és magyarra fordítsa. Kortársai „boldognak” nevezték, de az Egyház hivatalosan soha nem avatta boldoggá. A rend hangadóit sokkal jobban vonzotta az a birtokokkal jutalmazott politikai szerep, amelyet az Anjou-k óta játszottak. A királyi hatalom támaszaként sokat tettek az ország külső egységéért a feudális anarchia ellenében, de nem érzékelték a kor növekvő igényét a hitbeli megújulásra. Míg Európa békésebb és szerencsésebb országaiban kevesebb zökkenővel zajlott le vagy rekedt meg a reformáció, addig nálunk az elfojtott parasztfölkelés feszültségeit és az egyház belső válságát tragikusan fokozta a török hódoltság és az ország szétesése, amin már csak a legügyesebb pálos diplomata, György barát próbált segíteni.

Az apát előtt még üresen fehérlett a rend krónikájának új lapja. Sikerekről vagy akár a legcsekélyebb kilátásokról sem tudott beszámolni. „Még léte-zünk, de meddig? – töprengett. – Ön-feláldozó, hivatást érző fiatalokra

nem számíthatunk, hiszen el sem tudnánk tartani őket, vagy lelkesíteni úgy, ahogy a fiatalokat kell.” Odakint már szürkülőni kezdett, amikor hangos dörömbölés hallatszott a kapu felől.

*

A templommal átellenben, a kvadratura északi oldalán nyílt a főbejárat, amelyet egyre ritkábban használtak. Belülről egy gerenda zárta le keresztben, amit nem volt könnyű kiemelni a falmélyedésekből. Döme már előkerült cellájából, de az apát nélkül nem akart cselekedni. Kintől több hang is kiabált: „Nyissák ki, az ég szerelmére!”

Vajon kik merészkedtek ide ilyen zord, havas időben, amikor minden lélek a melegre húzódik, és ha ott van, akkor dicséri az Urat? Az apát halkán fohászzkodott a zsoltár szavaival: Benedictus, qui venit in nomine Domini – és Dömének biccentve, együtt kiemelték a keresztgerendát, óvatosan megnyitották a kaput. Két idegen állt a hóban.

– Kerüljenek beljebb, ha békeséggel vannak! – mondta nyugodt hangon az apát, leplezve nyugtalanságát. Már sokszor elképzelte, hogy a mai zavaros időkben nemcsak jámbor vándorok, hanem báránybőrbe bújt farkasok is megpróbálhatnak bejutni hozzájuk, hogy kikémleljék körülményeiket és főleg értékeiket. Még arra is gondolt, hogy ha egyedül állna szemben túlerővel, vajon tudna-e olyat mondani, ami jobb belátásra térítené a támadókat? El tudná-e hitetni velük, hogy a monostornak már nincsenek elvihető értékei, ha a templomi berendezések maradékától eltekintünk, ami azonban sem a protestánsoknak, sem az istentelenekek nem jelent semmit. Ha pedig szállást ad vadidegeneknek, és megvendégeli őket keresztény módon, azzal sem csökkenti életveszélyét.

„Kész az én lelkem, Uram” – bízta magát egy másik zsoltárverssel, amikor belépett a kapun a két ágról szakadt idegen.

Döme kerített egy lámpát, és az egyetlen fűtött helyiségbe vezette őket, az apáttal a nyomukban. Nem kérdezték, hogy kifélék, mifélék, mert újabban a bizonytalanság sokakat kényszerített alakoskodásra. Hamarosan úgyis minden kiderül. Az apát kenyeret, vizet és egy kevés szalonnát hozott a két éhes embernek, majd így szólt:

– Bőjtös idők járnak errefelé, de ezért is adjunk halát.

Kelet felé fordulva elmondta az asztali áldást, és leültette a vendégeket. A szomszéd szobából ekkor nyöszörgés hallatszott, Jakab testvér magához térhetett. Döme átment

hozzá, mert az apát tekintetéből aggodalmat olvasott ki. Amíg az idegenek ettek, az apát megpróbálta földvidítani őket.

– Egyszer nagybőjtben az éjszakai silentium alatt végigmentem a cellák előtt. Akkor még többen voltunk, mint ma, és látom, hogy az egyik ajtó mögül fény szűrődik ki. Benyitok, és azt veszem észre, hogy egy új fráter a gyertyaláng fölé tojástart, amit a konyháról csent el. Ráripakodom, hogy mit művelsz, te szerencsétlen! A falánság ördögével sem bírsz el?! Mi lesz akkor a többivel?! Az térdre borult, és sírva megvallotta gyöngeségét az ördög incselkedésével szemben. Ekkor, ha hiszik, ha nem, előbújt a sarokból a gonosz lélek is, és szemtelenül ezt mondta: Hazudik a gazember, mert nekem eszembe sem jutott, hogy a tojástart gyertyalángon is meg lehet sütni!

Egy pillanatra elmosolyodtak, amikor Döme komoly arccal jött vissza:

– Páter, Jakab testvér magát kéri.

Az apát átsietett a másik szobába, és megkérdezte:

– Mit kívánsz, testvérem? Hozzak-e valamit?

Az öreg, lesóványodott testben már csak a szemek éltek. A fali keresztre pillantott, mintha arra lenne szüksége. Az apát levette a feszületet a helyéről, és a beteg mellére tette, kezeit pedig rákulcsolta. A haldokló gyónni már nem tudott volna, de a kereszt megnyugtatta. Arca lassan kisimult, és könnyecseppek jelentek meg szemében. Az apát letérdelt mellé, és imádkozott:

– Könnyítsd meg, Uram, szolgálád távozását, szabadítsd meg kínlódásától, és vedd magadhoz sokat szenvedett lelkét! Köszönöm az ő kitartását, alázatos szolgálatát és példás hűségét

hívásához. Bár együtt lehetnénk örök országokban minden testvérünkkel!

Amikor fölnézett, Jakab testvér arcán békesség látszott, tekintete a végtelenbe révedt. Az apát lefogta szemét, és első gondolata némi megkönnyebbülés volt: jó Jakabnak. És jó, hogy volt bennük annyi előrelátás, hogy már hetekkel korábban kiástak egy sírgödört a templom déli oldalán lévő cinterem területén. De még itt vannak az idegenek, és vajon mit üzen Isten általuk?

*

– Mi történt, reverendissime? – kérdezte furcsa hangszíjjal az idősebb jövevény. Vajon gúnyolódott, vagy túlzott tiszteletet érzett?

– Új vendégünk érkezett – válaszolta komoran az apát. – És legott elvitte Jakab testvért.

Megértették, hogy a halál angyaláról beszélt, akivel manapság úton-útfélen lehet találkozni. Most az apát kérdezte:

– Hát magukat mi szél hozta felénk?

Hallgattak és maguk elé meredtek, majd az idősebb kibökte:

– Messziről jöttünk, kiváltképpen öcsémuram – és fejével a fiatalabb felé bólintott, hogy beszéljen az.

– Wittenbergből jövök hetek óta – mondta.

– Budán is volt?

– Elkerültem. De nem titok, hogy Ali budai pasa hadat gyűjt Felső-Magyarország ellen.

– És vajon mi lett Budaszentlőrincel? – faggatta tovább az apát.

– Tudja, hogy kifosztották, leégették, a megmaradtakat pedig halálra kínozták, hogy adják elő kincseiket.

– Mindenki odaveszett?

– Nem tudom, de az biztos, hogy a főapát és néhány korifeus még időben elszellett, és minden nagyobb értéket magával vitt.

– Aztán mit látott még?

– Eger felé jöttem a hegyek között, mert az utak nem biztonságosak még a magamfajta szegénylegénynek sem. Ott a népek nagyon tartanak a töröktől, ezért erősítetik a várat.

– Aztán? – sürgette az apát.

– Fölkerestem a dédesi pálosokat is, akik nemigen törődnek a világ romlásával, mert nekik maga a Szentlélek a védőszentjük.

– És onnan?

– Ajánlásukra Újháza felé kerültem, amit Kurityánnak is csúfolnak. Ott is csak egy pár maradt a fehér barátokból, nem mintha a falubeliek sajnálnák őket. Nem volt jó hírük, főleg a fiatalabbaknak. Akik elmentek, a faluból vittek magukkal fehérnépet. Edelényben találkoztam bátyám-urammal – és az idősebb felé bólintott –, aki rábeszélte, hogy jöjjünk föl Háromhegyre.

– Mintha ismerős lenne – fordult az utóbbi felé az apát –, nem láttuk mi már egymást korábban?

– De igen, valamelyik generális káptalanon. Én a sajlóádi perjelt kísértem, maga meg a sajtját. Fráter Dienes vagyok.

– Ebben az öltözékben, Dionisius?

– Vestis non facit monachum – vont vállat a vendég. – A mai világban már semmilyen külső nem nyújt védelmet. Lovamat Bebek György emberei vették el tőlem Edelényben. Rosszabbak ezek az urak, mint a pogányok!

– És merre tart, ha nem secretum?

– Pontosan még én sem tudom, mert rendünk generálisát keresem valahol a Felvidéken. Nem tudna útba igazítani, reverendissime?

Az apát a fejét rázta:

– Talán a gombaszögiek többet tudnak, mint mi itt, Háromhegyen. Ajánlom, hogy innen arra vegye az útját. És öcsémuram merre tart? – fordult a deák felé.

– Kolozsvárra – mondta bizonytalanul.

– Odavalósi?

– Nem, de odahívták iskolaigazgatónak egy Wittenbergben abszolválta felebarátomat, és mellette én is kaphatnék valamilyen feladatot.

– Ez ritka esély manapság. És ki ez a felebarát?

– Dávid Ferencnek hívják. Még alig hallhattak róla, de érdemes megismerni, mert a legjobb teológusunk volt Wittenbergben.

– Vajon erősíteni vagy gyöngíteni fogja majd a szent hagyományt? Sok zavaros új gondolat folyik be hoz-

zánk, mintha nem lenne elég bajunk anélkül is.

– A bajok éppen a keresztény tradíció ellentmondásából erednek – válaszolta a deák fölényesen. – Nem vették figyelembe a Bibliát, legfőkébb itt-ott hivatkoztak rá. Most jött el az ideje, hogy összhangba hozzuk egymással a hagyományt és az Írást.

– És mi lesz mindazzal, amit másfélezer éve Istentől kaptunk? Szűnjék meg a papság, a szeretetesség, a templomok és a kolostorok? A liturgia és minden áldozatbemutató?

– Könyörületet és nem áldozatot akar az Úr, enélkül lesz savanyú vagy ízetlen minden vallás. Ez az én véleményem – tette hozzá szerényebben.

– Ne öntsék ki a fürdővízzel a csecsemőt, mondom én, és attól tartok, hogy a lehető legrosszabbkor ért el bennünket a protestálás. Épp amikor lelki vigaszra, összefogásra lenne szükségünk.

A deák vállat vont, és fáradtságára hivatkozva engedelmet kért, hogy lepihenjen.

– Demetrius majd nyit egy cellát, és ad hozzá takarót – mondta az apát.

Amikor kettesben maradtak Dienesel, föltette neki a kérdést:

– És kegyelmed mi járatban van? Honnan jön egyáltalán?

– Gyulafehérvárról. Még fráter Georgius hívott magához Sajóládról, ahol perjel volt, mert a régi rendtagnokban jobban megbízott, mint haszonleső szolgáljaiban.

– Erdély urának csak ilyen esetben jut eszébe a rendje?

– Ne bántsuk, páter – mondta Dienes szomorúan. – December 16-ról 17-re virradó éjjel megölték fráter Georgiust.

*

Az apát egy-két percig döbbenet hallgatott. Sokan György barátban látták az ország jövőjét, ő testesítette meg a reményt, hogy „a két pogány közt” van egy harmadik, saját út a magyarok előtt. Ő tudott mindenkinek úgy eleget tenni, hogy az még nekünk is hasznos legyen. A gyilkosságnak tehát beláthatatlan következményei vannak, mindenekelőtt a rend számára.

– Kik ölték meg? – kérdezte, amikor összeszedte magát.

– A király zsoldosai Alvincen, Mercado, Pallavicini és mások, de nyilván nem a saját szakállukra. Erről nemcsak Castaldo márkinak kellett tudnia, a királyi csapatok parancsnokának, hanem az udvarnak is. Sőt, csak ott születhetett meg a szörnyű terv, amire Ferdinánd az áldását adta.

– Ezt persze senki sem fogja beismeri – tűnődött az apát. – De hogy jutottak idáig a dolgok? György ép-

pen a királynak köszönhette, hogy alig egy éve bíborosi kalapot kapott a pápától.

– Hosszú história ez. És jobban kellene ismerni a barát természetét, sorsát és szándékát. Én magam sem tudok róla mindent.

– Mégis meg kell értenünk azt, amit tudunk. Kezdjük azzal, hogy horvátnak született. Nem volt ez hátrányára?

– Talán eleinte, amikor a Szapolyaiak familiárisa lett. De nemesi származása, katonai tapasztalatai és főleg hajlékony természete, esze többre predestinálta. Később éppen horvát tudása segítette török kapcsolataiban, mert az eltörökösödött főemberek, például Szokoli Mehmed beglerbég, délszláv volt.

– Egyáltalán, miért lett pálos szerzetes? – faggatta az apát.

– Tőle hallottam, hogy bár sokat köszönhetett a Szapolyaiaknak – akikben szintén folyt szláv vér, mert „zá-polja” annyit tesz, mint „mező (vagy sík) mögötti” –, és hűséges akart maradni a családhoz, így a kis János Zsigmondhoz is, elege lett az udvari életből. Tudja, hogy van ez: megszólalt benne a lélek.

– De miért éppen a pálosoknál keresett lelki életet? Nem lehet, hogy a magyarság lelkét is kereste, amit rendünk őriz a legjobban, és ebben keresett erőt vagy eligazítást?

– Lehetséges, mert a rend és az ország sorsát sokan azonosítják egymással: ha jól megy a pálosoknak, az jó az országnak is, meg fordítva. Mindenesetre négy évet töltött csak írástudatlan barátok között, amikor egy tanult remete bevezette a latin írás művészetébe. Ezzel megnyílt az útja a papság felé, és több közösség meghívta vezetőjének.

– És miért hagyta el Sajóládót?

– Amikor Ferdinánd serege kiűzte Szapolyait Budáról, és újabb csatát veszített Szinánál, magához hívta a barátot, hogy bizonyos értékeit rábizza, hiszen menekülnie kellett Lengyelországba. György először megtagadta, majd mégis elvállalta a családi kinstáros szerepét, sőt, háromszor is járt száműzetése idején Szapolyainál. Itthon pedig a magyar urakat szervezte meg János király támogatására.

– Nélkülözhetetlenné tette magát, vagy csak kénytelen lett politikai szerepet vállalni?

– Ez az, amit senki sem tud. Volt benne ambíció, mert mindenben az első kívánt lenni. Ugyanakkor egyszerű pálos ruhában járt, váradi püspök korában is csak „a barát” maradt.

– Jó, jó – kételkedett az apát –, de ha nem ruha teszi a barátot, mint mondta: vestis non facit monachum, akkor

miért éppen ebben járt mint Erdély vajdája és a római anyaszentegyház bíborosa?

– Valószínűleg komolyan vette fogadalmát, talán vissza is akart térni a ládi közösségbe, de nem volt senki, akiben megbízott volna, és akire rábízhatta volna az ország ügyeit. Legalábbis azon a szinten, amelyen ő politizált. János Zsigmond gyermek még, Izabella királyné lengyel, aki nem ismeri ki magát nálunk, és olyanokra hallgatott, akik rosszul befolyásolták. Fráter György pedig nem állt sem a németek, sem a törökök szolgálatába.

– Megadta a császárnak a császárt, és Istennek az Istenét? Sőt, két császárnak is megadta azt, amire képes volt, pedig senki sem szolgálhat két úrnak, amint az Evangéliumból tudjuk. Ez lehetett a veszte. Ha nem a királyi zsoldosok ölik meg, akkor lehet, hogy a törökök teszik el az útból.

– Reverendissime, csodálom a bölcsességét, de minden sors kifürkészhetetlen. Csak azt tudjuk, hogy így történt. Meg azt, hogy amíg élt, addig volt remény, hogy Erdély és Kelet-Magyarország megerősödik és önállósul. Ezután pedig két ellenséges nagyhatalom dönt fölöttünk.

– Mit gondol, kié lesz ezek után Erdély vagy a Felvidék?

– Szerintem sokba kerülne meghódítása vagy megszállása mind a töröknek, mind a németnek. A töröknek az a jó, ha minél több adót harácsol a hitetlenektől, bár lenne serege Erdély elpusztítására. György barát is tudta ezt, de túlbecsülte Ferdinánd hatalmát, hiszen Szapolyaihoz hasonlóan hajlandó lett volna mindent átadni a királynak, ha lett volna törökénél erősebb serege. Csakhogy a németországi vallásháborúban a birodalom léte forog kockán, és Ferdinánd nemhogy segítséget nem várhat bátyjától, a császártól, hanem még neki kell segítenie Károlyt.

– Ez volt a barát tévedése?

– Úgy vélem. Bár nem kedvelte a németet, de kereszténysége nem engedte, hogy őszintén a török mellé álljon. Ferdinánd meg azt hitte, hogy csak a barát kétszínűsége miatt nem lehet Erdély az övé.

– Isten legyen nekünk irgalmas – mondta szomorúan az apát, és hozzátette: – Magának is jót tenne egy kis pihenés, Dienes. Egyébként se siesen, hiszen otthon van. Jakab testvérnek szintén meg kell adnunk holnap a végtisztességet.

– Abban számíthat rám, páter – válaszolt a vendég, és fölkászálódta az asztal mellől.

*

Másnap reggel már nem találkoztak a deákkal. Döme sem marasztalta különösebben a hitújításban bízó ifjont. Az apátnak is kétségei voltak afelől, hogy egy ilyen gyökeres átalakuláshoz lesznek-e kitartó prófétalkek. És mi végre jutnak?

– Mit gondol, Dienes – szólt vendégéhez, amikor a kápolna felé mentek a kerengőn –, ezután könnyebben jut-e el népünk Istenhez, mint eddig? Nem kellene nekünk is magyarul végeznünk legalább a zsolozsmát, és érthetőbbé tennünk minden istentiszteletet?

– Erről már vagy elkéstünk, vagy még nincs itt az ideje. El kell szenvednünk mulasztásaink és bűneink büntetését.

A kápolna, a templom kicsinyített mása, meghittebb volt a hajnali gyertyafénynél, mint a hideg, magas templomhajó. A zsolozsma után azonban átmentek oda Jakab testvér búcsúztatására. Amikor beléptek a kerengőből az északi ajtón keresztül, a fehér lepellel letakart test már közepén feküdt.

– Korán keltek ma, reverendissime – mondta elismerően a vendég.

– Megszoktuk, testvér – válaszolta az apát. – Demetrius még virrasztani is szokott a jeles napok előtt.

– És maga?

– Néha. De nálam ez rendszertelen. Sokszor nem alszom, és akkor imádkozom, olvasok vagy írok valamit.

A szerkönyvből végezték a latin temetési rítust, majd a két fráter föl emelte az egyszerű katófalkot a testtel. Az apát kiretesztelte, és fölnyitotta a nyugati főbejáratot, hogy kivonuljanak a cinteremhez. Elrecitálták a Circumdederunt me-t, a temetési zsolnót, és leengedték a sírba a könnyű, öreg testet: – Requiescat in pace!

Amíg Döme befejezte az elföldelést, Dienes az apáttal visszatért a templomba. A hajó közepén a vendég csodálkozva nézett föl a két magas keresztboltozatra, és főleg a szentélyt őt ragyogó, csúcsíves ablakára.

– Kár lesz értük – dűnnyögte félhangosan, mint aki a jövőbe lát. Az apát is hallotta, de nem lepődött meg, csak szomorúan kérdezte:

– Nem maradna velünk? Miért keresné a rend generálisát, amikor úgyis megtudják, hogy mi történt fráter Györggyel?

– Lehet, de első kézből tudnám tájékoztatni mindenről. Ami a rend jövőjét is eldöntheti.

– Azt mondta az elébb, hogy mindenképpen el kell szenvednünk mulasztásaink és bűneink büntetését. Egyetérték. Meg kell rostálnunk a jót és a rosszat. Az utánunk jövők szá-

mára összegeznünk kell az előbbit, és eltemetnünk mindazt, ami tévedés volt. De ne várjunk másokra, hanem tegyük azt, amit Isten parancsol minden pálosnak.

– Már mi is öregek vagyunk, páter. Kevés időnk van hátra nagy feladatokra. Ha a deák itt maradt volna, talán bizakodnék. De más idők járnak, és ő is sietett a maga dolgára.

Az apát a fejét rázta:

– Csak meg ne bánja, testvér. Amilyen van, azt könnyebb megtartani és megújítani, mint ami elveszett. Századok múlva ki fogja ismerni a pálos szellemet?

– Süllyed még a templomhajó is, páter. Az új kor nem tud visszatérni a régihez. Lehet, hogy minden eltűnik, ami nekünk értékes volt, de lehet, hogy új értékek születnek, amikre nem is gondoltunk.

Gyászos hangulatban búcsúztak, de az apát tett még egy utolsó kísérletet. Hangja szinte könyörgő volt:

– Várni fogom, testvér. És abban bízom, hogy a mi korunk is van annyira tragikus, mint amikor rendünk létrejött. Sőt, Muhi után még nagyobb káosz volt az országban, mint ma, Mohács után. Ha magunkba szállunk és megtisztulunk, Isten most is újjáéleszthet bennünket. Nincs igazam? Ne a rendi előjárók bölcsességében bízunk, sem abban, hogy avatlatlanok majd jobban látják, mit kell lebontani a tradícióból.

– Sajnos, amit elmulasztottunk, azt mi már nem tudjuk pótolni. Kár volt beleesnünk a politika csapdájába. Ha tisztán maradtunk volna a hatalomtól és a vagyontól, ma több hitelünk lenne. Isten óvja, páter! Hiszem, hogy legkésőbb odaát találkozunk.

Könnyes szemmel ölelték meg egymást, és az apát mindaddig figyelte a távozót, amíg a havas fák között el nem tűnt a szeme elől. Nem gondolta meg magát.

Azután becsukta, és elretesztelte a gerendával a kaput. Lassan visszament szobájába, ahol még nyitva találta a historia domus-t. Mit írjon az utolsó lapra? Kezébe vette pennáját, belemártotta a szűkös tintába, és mindössze ennyit írt: Desolatio completa.

Becsukta a könyvet, és csak egyre gondolt: Uram, te következel.

*

Néhány év múlva fráter Dienesnek eszébe jutott az apát hívása, és ismét útba ejtette Háromhegyet. Ekkor már senkit sem talált a monostorban. A kirtárt kapu senkit sem várt a bujdosókon vagy a csavargókon kívül. Ajtók, ablakok és más mozdítható dolgok alig voltak, még a cserepeket is elvitték a környékbeliek.